

Saskia Albrecht,
Dominique Borowski
&
Jannie Möller

één leerlijn van 4 tot 16 jaar

14

VAN PEUTER TOT PUBER

Onderstaand artikel gaat over de Geert Groote School in Amsterdam, een zogenaamde Vrije School. Leerlingen kunnen op deze school zitten vanaf hun vierde tot aan hun zestiende jaar. Van de grote stap naar het voortgezet onderwijs is dus eigenlijk geen sprake. Wel veranderen de kinderen zelf heel snel in deze levensfase. Het onderwijs op de Geert Groote School tracht voortdurend op deze ontwikkelingen in te spelen.

De auteurs beschrijven hoe in de zesde, zevende en achtste klas vertelstof wordt behandeld en spreek-, speel- en schrijfonderwijs wordt gegeven, waarbij de leerkrachten de stof ontleen aan de literatuur en de geschiedenis in de veronderstelling, dat leerlingen op die leeftijd daarin geïnteresseerd zijn.

Wie 's ochtends rond kwart over acht de Geert Groote School binnen stapt, zal verbaasd kijken naar het gevarieerde publiek dat daar in de gangen rondloopt. Jonge vaders en moeders met bedeesde kleuters aan de hand, hollende, lachende of bekvechtende lagere-schoolkinderen en elkaar gemoedelijk stompden uitdelende punkers: kortom van peuter tot puber, ieder is op weg naar zijn klas.

Twee jaar spelen de kinderen in de kleuterklas en dan maken zij de stap naar de eerste klas. Nu krijgen zij een leerkracht die *acht jaar* met hen meegaat. Elk jaar weer is de leerstof ook voor de leerkrachten nieuw. Doordat zij zich er steeds in moeten verdiepen, kunnen zij er telkens fris tegenover staan.

De kinderen leren zij in deze lange tijd door en door kennen, bijna alsof het hun eigen kinderen

zijn. Zij willen ze ook leren kennen, want zij kunnen het zich niet permitteren één van hun leerlingen niet aardig te vinden: een kind niet mogen is dat kind niet begrijpen. Behalve met de vertrouwde figuur van de klasseleraar of -lerares komen de kinderen ook wekelijks in aanraking met de vakdocenten voor gymnastiek, muziek, handwerken, handenarbeid, euritmie en vreemde talen. Wanneer een kind een klasseleraar heeft die hem niet zo aanspreekt, dan is er allicht een vakdocent bij wie het zich op zijn gemak voelt. Juist op de leeftijd dat kinderen veelal onzeker zijn (rond het dertiende, veertiende jaar), is het goed dat er iemand voor de klas staat, die vertrouwd voor ze is, iemand met wie ze zo'n band hebben, dat ze zeker weten dat die voor ze door het vuur zou gaan. Een leraar of lerares die zijn/haar leerlingen goed kent, weet langzamerhand

voor ieder kind de juiste toon te vinden, heeft gauw in de gaten wanneer er iets mis is en kan de kinderen bij een inzinking er weer bovenop helpen. Rond deze leeftijd hebben veel kinderen behoefte om overal tegen aan te schoppen. De klasseleraar kan daar, juist door het bestaan van een jarenlange band, beter mee omgaan.

Het voordeel van zo'n jarenlange band slaat om in een ernstig nadeel als de klasseleraar tussentijds de school verlaat. De klap komt dan heel hard aan. De leerkracht die de klas daarna moet overnemen heeft het ook niet gemakkelijk.

Tot nu toe hing het plezier van het naar school gaan voor veel kinderen af van de mate waarop zij van hun juf of meester hielden. Deze was de brug naar de leerstof. Omstreeks het veertiende jaar kunnen de meeste leerlingen zelfstandig een relatie tot de vakken opbouwen. Dan begint op

lessen en periodes worden voortaan door vakdocenten gegeven.

'Samen over de drempel'

Rudolf Steiner heeft een leerplan ontwikkeld voor de eerste tot en met de twaalfde klas, waarin hij voor elk vak een zeer gevarieerd aanbod van leerstof geeft waaruit de leerkracht datgene kan kiezen dat tegemoet komt aan de verlangens van zijn klas.

Het uitgangspunt blijft dat de leerstof de ontwikkeling van de leerling meevolgt en omgekeerd dat de leerling zich mede ontwikkelt door de leerstof. De leerstof is dus eigenlijk ontwikkelingsstof, en een ontwikkeling kun je nu eenmaal nooit overdoen. Daarom gaat op een Vrije School de hele klas over. Van angst om te blijven zitten



... kijken naar 't gevarieerde publiek ...

de Vrije School ook de eigenlijke bovenbouw. Er verschijnt nu een nieuwe klasseleerkracht voor de klas, een vakdocent van de bovenbouw. Alle vak-

of aan het eind van de lagere school uitgeselecteerd te worden is dan ook geen sprake.

Omdat de stof vooral bedoeld is als ontwikke-

lingsstof, vragen de leraren zich aan het eind van een periode niet alleen af: 'Wat weet of wat kan de leerling nu?', maar ook: 'Wat heeft hij/zij tijdens deze periode doorgemaakt?' Zo iets is niet in cijfers uit te drukken. De leerkrachten geven dan ook liever geen cijfers, ook omdat je-best-doen-voor-een-hoog-cijfer niet zo'n gezonde motivatie is. Het is beter als de kinderen uit interesse en enthousiasme aan de slag gaan. Als de leerstof en de opdrachten aanspreken is dat ook beslist mogelijk, daar zijn geen cijfers voor nodig. Natuurlijk krijgen de kinderen wel een beoordeling van hun werk. Mondeling of schriftelijk vertelt de leraar wat hij goed vond en wat voor verbetering vatbaar is. Vaak geeft hij er kleine hints bij hoe die verbetering eruit zou kunnen zien. Op deze manier stuurt de leraar zijn leerlingen niet met een kluitje in het riet, maar helpt hij ze zo goed mogelijk verder. Ook wordt het zelfvertrouwen van de leerling niet bij iedere misser (een 3, of een 4) de nek omgedraaid. En met dat zelfvertrouwen is toch al een en ander aan de hand, als de gewraakte overgang van de lagere naar de middelbare school moet plaatshebben.

Leeftijdspirikelen

Ook al worstelen de leerlingen van dertien, veertien jaar op de Vrije Scholen niet met selectieprocedures en overgangsproblemen in het onderwijs, de overgang van kind naar puber die in diezelfde periode plaatsvindt, gaat toch niet zonder slag of stoot aan hen voorbij.

Zo rond het dertiende, veertiende levensjaar zet de prepuberteit in. Het afgeronde harmonische kinderlichaam van voorheen, schiet uit tot een uit balans geraakte verschijning. Armen maaien als molenwieken door de lucht, van alles in hun vaart meesleurend. Benen worden als per ongeluk in beweging gezet, te pas en te onpas uitgestrekt tot onvermoed struikelblok voor de omgeving. Alles lijkt te groot, te onhandig, te veel uit proporties gegroeid. Ook het innerlijk raakt verstoord: onzekerheid, hangerigheid, rusteloosheid, maar ook een verlangen de wereld in al haar nuances te ontdekken, zijn kenmerken van de prepuberteit. Bij ieder kind is wel iets van deze dingen terug te vinden.

Halverwege de zesde klas zullen de eerste tekenen van deze fysiologische veranderingen al bij sommige kinderen zichtbaar worden, de jongens worden slungelig en baldadig, de meisjes rijper maar

Het is spijtig dat de meesters hier niet meer meespelen. Waarom eigenlijk niet. Die anderen konden het toch ook. Erik

kwestbaar. Terwijl de ene helft van de klas in de pauze nog achter de bal aan holt, staat de andere helft in groepjes gezellig te kletsen, ongevoelig voor de hen rakelings voorbij schietende bal, en tot schreeuwende woede van de fanatieke spelers. Naarmate de kinderen ouder worden, wordt de scheiding tussen jongens en meisjes scherper. Terwijl de meisjes het eigen innerlijk verkennen, dromend van een ideale wereld, exploreren zo niet demonteren de jongens het innerlijk van radio's, auto's en brommers. De jongens snappen niets meer van de meisjes en vinden hen aanstellerige wichten, de meisjes doen hun mannelijke leeftijdgenoten af met 'net kinderen' en dwepen met de oudere jongens.

Maar ook onderling gaat de eenheid steeds meer verloren. Er wordt veel geruzied en gevochten, gefluisterd en gegiecheld op deze leeftijd. Vriendschappen komen op en gaan geluidloos weer onder, clubjes verdwijnen net zo snel als ze ontstaan waren. De gevoelens gaan van sympathie naar antipathie, van lust naar onlust, van zin naar onzin. De veertienjarige voelt zich eenzaam en onbegrepen. Innerlijk verarmd staat hij in de wereld als gekleed in een veel te ruime jas. Wat achter hem ligt is ineens te kinderachtig geworden, wat vóór hem ligt zo weids en onoverzichtelijk dat het ondoenlijk lijkt daarin een weg te vinden. Er moet een verhouding tot die wereld gezocht worden; de leerling moet zich een plaats daarin veroveren. Natuurlijk geldt het zwart-wit gestelde niet voor iedere leerling in gelijke mate en op hetzelfde moment. We menen wel dat de leerkracht bedacht moet zijn op deze verschijnselen en de oorzaken daarvan.

Het leerplan

Het leerplan geeft aan (de leraar vult in), hoe het onderwijs op deze moeilijke leeftijdsfase zou kunnen inspelen.

Overzicht van het leerplan Nederlandse taal voor de zesde, zevende en achtste klas

	<i>zesde klas</i>	<i>zevende klas</i>	<i>achtste klas</i>
vertelstof	Romeinse mythologie, Middeleeuwse sagen, biografieën van grote figuren tot 1400, verhalen uit de volkenkunde	verhalen van verschillende volkeren, biografieën van van grote figuren uit de Renaissance, verhalen over de ontdekkingsreizigers	vertelstof ontleend aan proza, poëzie en toneelstukken die later in de literatuurperiode verder uitgewerkt worden
spreken	vertellen, navertellen, klas- gesprek, spreekbeurten, toneel, recitatie, spraak- oefeningen	zie zesde klas	boekbespreking, recitatie, toneel, klasgesprek, hardop lezen
lezen	stillezen, begrijpen van de inhoud	stillezen van moeilijker stukken en inhoud weergeven	stillezen van fictionele teksten, voorlezen, begrijpend lezen
spelling, interpunctie	oefeningen en dictees	dictees en vervolmaking van de interpunctie	dictees, visuele dictees, invuloefeningen, spelling-regels, interpunctieregels
opstel, schrijven	verhalen, zakelijke verhandelingen en brieven	uitdrukking van gevoelens, nauwkeurig weergeven van onderwerpen uit de natuurkunde, biologie, scheikunde en mechanica, zakelijke brieven	nauwkeurig weergeven van onderwerpen uit de natuurkunde, biologie en scheikunde, observatie-oefeningen, procesbeschrijvingen, het schrijven van vertellingen n.a.v. literatuur in de periodes, zakelijke brieven
grammatica	begin van syntaxis, modaliteit	voortzetting syntaxis met samengestelde zinnen modaliteit	afronding van de syntaxis met samengestelde zinnen, synoniemen, homoniemen
stijl, literatuur	Romeinse mythologie, goede en spannende verhalen, eenvoudige toneelstukken	literatuur van verschillende volkeren, de verhalenschat van verre culturen, bijvoorbeeld Eskimo- en Indiensagen	tijdens de volkerenkundeperiode: Indianen-poëzie, spreken, gedichten uit verschillende culturen, jeugdliteratuur

Verhalen als herkenning

In de zesde klas vertelt de leraar verhalen uit de Romeinse mythologie en geschiedenis. Zesdeklasers vertonen vaak, in het klein natuurlijk, een aantal overeenkomsten met de robuuste en werk-lustige Romeinen. Elk verhaal heeft een held of heldin als middelpunt. Vooral dat heldhaftige in de verhalen spreekt de kinderen aan. Ze zijn onder de indruk van Lucretia die haar leven gaf voor de republiek en werden geboeid door de veldtochten van Julius Caesar. Mooi is ook de geschiedenis van de twee broers, de ‘Gracchen’ die zich opofferden om in Rome

sociale hervormingen teweeg te brengen. De kinderen kunnen onbewust veel van zichzelf herkennen in deze verhalen. In de Middeleeuwse sagen vinden ze aan de ene kant hardheid en meedogenloosheid, aan de andere kant eerbied, trouw en romantiek. In de zevende klas, wanneer de kinderen verder de wereld in willen kijken en nieuwe dingen willen onderzoeken, vertelt de leraar hen verhalen over de ontdekkingsreizigers of biografieën van grote figuren uit de Renaissance. Door verhalen, ontstaan bij verschillende volkeren, leren de kinderen zich in te leven in andere manieren van denken en doen.

In de achtste klas, waarin velen een al te subjectieve kijk op hun omgeving hebben, kan de leraar uitvoerig ingaan op beschrijvingen van de wereld en haar inwoners door anderen. Hij/zij vertelt dan onder meer over de leef- en denkwijze van andere volkeren en rassen.

Behalve dat de kinderen door te luisteren hun stijlgevoel ontwikkelen, leren zij ook samenvatten. Een dag nadat de leraar zijn verhaal zo kleurrijk mogelijk vertelde, vraagt hij de kinderen het kort na te vertellen. Deze dagelijkse gezamenlijke oefening (elkaar aanvullen mag) laat de kinderen het verhaal nogmaals beleven. Doordat het terugvertellen al jaren een gewoonte is, is de drempel om voor het front te spreken zelfs voor de bedeesde kinderen laag geworden. Soms wordt met nauwelijks verholten pret en glinsterende ogen een slimme list uit de doeken gedaan of met een brok in de keel over een geliefde held verteld. De een vertelt in grote trekken het verhaal, een ander geeft een zeer gedetailleerd verslag waarin de oorspronkelijke woorden precies terug te vinden zijn en een derde stormt direct op de conclusie af. Kortom, de leraar leert hier veel over zijn kinderen.

'Mijn spreken is spelen'

De leraren zoeken gedichten uit die zij bij de klas vinden passen. Net als het samen zingen heeft het reciteren grote invloed op het saamhorigheidsgevoel in de klas. Wanneer de leraar vindingrijk is en ervoor zorgt dat de gedichten niet dood 'gedramd' worden, ontwikkelen de kinderen door deze recitaties een goed taalgevoel én een juiste intonatie.

Sommige oefeningen gaan louter om de zorgvuldige articulatie en de dynamiek van de spraak. Ze zijn niet altijd in onze eigen taal.

Deze Duitse oefening is een van de moeilijkste:

'Klipp, plapp, plick, glick,
Klingt klapperrichtig.
Knatternd trappend
Rossegetrippel.'

De tekst is natuurlijk onzin, maar met toenemende vaart gesproken is het wel een echte gymnastiek-oefening voor de spraakorganen.

Veel leuker vindt de klas deze: 'Knaap, de knappe kapper, knipt en kapt knap, maar de knecht van Knaap, de knappe kapper, knipt en kapt knapper dan Knaap, de knappe kapper, knipt en

kapt.' Hier gaat het meer om de concentratie. Uiteraard is ook de wijze van spreken van de leraar van groot belang: klinken zijn woorden als hamerslagen, kabbelen ze lusteloos voort of brengen ze de kinderen in beweging?

Zoals niemand het gek vindt dat een pianist vingeroefeningen doet voor een concert, zo zou het ook gewoon moeten zijn dat een leraar zijn spraakoefeningen doet voor hij aan de les begint.

'Mijn spelen is spreken'

Al vanaf de kleuterklas spelen de kinderen veel toneel. Vaak leidt de vertelstof tot improvisaties, soms worden ook echte toneelstukken ingestudeerd.

Een zesde klas maakte bijvoorbeeld een schimmenspel. De lerares had in de loop van het jaar het Finse heldenepos 'De Kalewala' verteld, een verhaal schatrijk aan wonderlijke en fantasieprikkelende beelden. Juist bij kinderen rond het twaalfde jaar gaat de fantasie voor een groot deel plaats maken voor het verstandelijk denken. Het schimmenspel zou nog een laatste grote ervaring van de fantasie kunnen zijn, voordat de kinderen deze voorlopig de rug toekeren.

Iedere dag vertelde de lerares een gedeelte van de inleiding, waarin het ontstaan van de wereld wordt beschreven. De kinderen maakten daarover gedichtjes. Van ieder werden de mooiste regels uitgezocht zodat er een proloog in dichtvorm was ontstaan. Dit zijn de eerste regels:

*Heel alleen in de wind,
door mistvlagen verblind,
verblijft een eenzaam kind.
Ilmatar leefde in de lucht,
zwevend op een zucht.*

*IJzig koud, groot en stil,
heel alleen,
tussen nevel en mist.
Lichtblauw, grijsblauw,
alle kleuren, grijs en licht.
Oneindige luchten,
diepe zuchten van de wind.
Heel alleen, ach, zo stil.
Stil verlangt zij naar de golven.*

Toen er meer handeling in het verhaal kwam, speelden de kinderen het eerst in groepen improviserend voor. Daardoor kwamen zij op allerlei

leuke vondsten.

Na een week gaven sommige kinderen te kennen geen zin meer in het schrijven te hebben. De te trage werkwijze moest veranderen. De klas ging in groepjes uiteen: tekst schrijven, muziek maken, decors schilderen, rekwisieten maken en toeneel spelen. Alle verloren hoeken en gaten in de school werden bezet en regelmatig kwamen ouders en vrienden te hulp. Van de decorschilderingen werden dia's gemaakt, die op een grote spiegel werden geprojecteerd. De kleurige voorstellingen reflecteerden op een groot voorbeeld. De donkere schimmen van de spelers werden zichtbaar in een wereld van sneeuw, rotsen en wilde zeeën. Zo ontstond een sfeervol spel, waarin ieder kind op zijn eigen manier aan deel had gehad. Ook tijdens de voorstellingen voor de andere klassen en de ouders had elk kind zijn eigen taak. Dat is waar zesdeklassers behoefte aan hebben: een taak krijgen. Zij kunnen daarin echter nog niet alleen staan, maar moeten geholpen worden hun stappen nog niet al te groot te maken, zodat zij het overzicht kunnen houden. Het gevoel een groot karwei geklaard te hebben en samen iets moois te hebben gepresteerd, is een prachtige afsluiting van de zesde klas.

Natuurlijk zijn er niet alleen poëtische thema's maar ook sociale zoals de strijd om de gelijkwaardigheid van de Patriciërs en de Plebejers. Men kan de kinderen laten improviseren, een bestaand stuk nemen of zelf iets schrijven. Het toneelspel is vooral bedoeld om de kinderen te steunen in hun ontwikkeling zonder al te nadrukkelijk of moraliserend bezig te zijn.

Een bruisend kind krijgt bijvoorbeeld een rol die zoveel actie vraagt dat er eindelijk eens genoeg te doen is. Voor iemand die in zijn altijd negatieve houding is vastgeroest, is een rol denkbaar waarin hij veel voor anderen betekent. Sander, een eenzame, teruggetrokken jongen, krijgt een grappige rol waardoor zijn klasgenoten hem ook eens anders kunnen zien. Doordat hij merkt dat de klas zichtbaar geniet, durft hij misschien ook buiten het spel meer uit zijn schulp te kruipen.

Schrijven is een hele kunst

De puber is getypeerd als iemand op weg naar een verstandelijke benadering van de wereld en het leven, gepaard gaande met heftige stormaanvallen van lust en onlust. De puber bewondert of veracht hartstochtelijk. Zijn of haar wensen en

verwachtingen worden sterker, neigen tot het mateloze of slaan om in teleurstelling en moedeloosheid.

De zesde klas

Daarom wordt al in de zesde klas begonnen onderscheid te maken tussen wat werkelijk is en wat wenselijk of mogelijk is. Allerlei korte schrijfofdrachten geven de kinderen hiertoe de gelegenheid:

- Mijn onvervulbare wens
- Had ik dat maar niet gevraagd
- Had ik het maar niet gedaan
- Als ik anders was ...

of allerlei variaties daarop:

- Als ik leraar van deze klas was ...
- Als ik mijn vriend(in) was ...

Of minder persoonlijk:

- Als het eens anders was ...

met de variaties:

- Als de zon niet meer onderging ...
- Als de binnenstad autovrij was ...

Ook heel vruchtbaar is de overpeinzing:

- Als het eens anders was gelopen ...

Iedereen is wel eens op het nippertje aan een ongeluk ontsnapt:

- Als mijn moeder niet net binnen kwam ...

Het thema 'bedrog en teleurstelling' kan in de zesde klas ook tot interessante opdrachten leiden.

De zevende klas

In de zevende klas maken de kinderen steloefeningen waarbij zij zo diep uit hun gevoelens kunnen putten als zij zelf willen.

'Ik kijk wel uit, ik ga niet over mijn gevoelens schrijven,' zei een jongen gegeneerd omdat hij dacht dat gevoelens altijd over liefde moeten gaan. Toen dit misverstand was opgehelderd, werkte hij met veel plezier aan de opdrachten. Om in de stemming te komen vertelde de lerares een gedeelte uit 'Nozzing but ze bloes' van Bert Jansen. Hij beschrijft daarin zijn vurig verlangen naar een gitaar. Zijn onuitsprekelijke vreugde, wanneer hij op Sinterklaasavond denkt dat het grote moment gekomen is, slaat om in verstikkende teleurstelling als het een banjo blijkt.

De kinderen leefden helemaal mee. Zoiets hebben ze allemaal wel eens meegemaakt en velen willen daar graag over vertellen. Ook rollenspelen over dergelijke situaties maakten grote indruk. Daarna werden verhalen over wens en teleurstel-

ling of juist wens en blijdschap geschreven.

Enkele dagen later droomden de kinderen weg in een verhaal van Godfried Bomans 'De rijke bramenplukker'. De bramenplukker voelt zich rijk door al het moois van de natuur. De dorpelingen voelen zich bedrogen als blijkt dat zijn rijkdom geen geld, maar slechts fantasie is.

De kinderen verplaatsen zich beurtelings in iemand als de bramenplukker of iemand als de dorpeling. Zo wordt een zelfgekozen onderwerp van twee kanten belicht en beschreven. Hierdoor leren de kinderen ongegeneerd uitingen van bewondering te formuleren. Het gaat er tenslotte bij dit alles om dat ze genuanceerd hun gevoelens kunnen uitdrukken.

Nu is het moment aangebroken om deze gevoelens objectief tot het bewustzijn te brengen. Daartoe laat de lerares wenszinnen en bewonderingszinnen vergelijken. Op welke wijze komt in de vorm van deze zinnen wens en werkelijkheid naar voren:

'Zat ik maar op het strand!'

'Hoe heerlijk ruiken die rozen!'

Beide hebben (bijna) de woordvolgorde van een vragende zin, maar de intonatie is verschillend. Bij wenszinnen ligt het accent op één woord, terwijl een bewonderingszin meer accenten kent. Vele zinsparen worden op deze wijze doorgenomen.

Bovenstaand verhaal wekt misschien de indruk dat het schrijven in de Nederlandse taalperiode slechts bestaat uit opdrachten die bewustzijn en gevoel aanspreken. Natuurlijk is dat niet zo. De kinderen leren ook objectief te beschrijven wat ze gezien hebben bij natuurkunde-, biologie-, scheikunde- en mechanica-proeven.

De achtste klas

De achtsteklassers hebben de neiging zich overmatig te interesseren in hun eigen persoonlijkheid en hun eigen spiegelbeeld: de wereld lijkt hen zo groot en onzeker, hoe moeten zij zich daarin handhaven? Zonder nadenken worden gedachten en emoties eruit geflapt.

Het literatuuronderwijs geeft de leerlingen de

mogelijkheid zichzelf te herkennen om een al te subjectieve kijk op zichzelf en de omgeving te relativeren. Juist in deze klas worden de kinderen geconfronteerd met literaire beschrijvingen van de wereld en haar inwoners. Naar aanleiding van een voorgelezen verhaal worden vragen aan de klas gesteld: Hoe werd die kamer/tuin/straat beschreven? Beschrijf zelf eens in een paar regels hoe het schoolplein eruit ziet. De resultaten worden voorgelezen en becommentarieerd. Tot grote hilariteit blijkt lang niet alles bij iedereen te kloppen! Thuis moet als opdracht een beschrijving van eigen of andermans kamer gemaakt worden, maar dan zo gedetailleerd dat men het voor zich kan zien.

De volgende les komt aan de hand van de opdracht het verschil tussen een onpersoonlijke beschrijving, als een foto, en een gekleurde beschrijving, met de sfeer en de gevoelens van degene die hem geschreven heeft, aan bod. Met dit onderscheid kan nu verder geoefend worden: Stel je eens voor dat je iemand uit een andere cultuur, bijvoorbeeld een Indiaan hoog uit de Andes, moet beschrijven hoe een fiets werkt. Het lijkt zo makkelijk, maar de leraar weet wel beter! Het verschil tussen subjectief en objectief komt nu aan de orde: Maak eens een heel subjectieve beschrijving. Een heerlijke opdracht voor een achtste klas, het regent vooroordelen:

'De directeur zat achter zijn bureau. Zijn dikke handjes lagen voor hem op tafel. Hij lachte met een dom lachje tegen zijn mooie secretaresse. "Typ dit maar" zei hij terwijl hij onhandig met zijn mollige vinger naar zijn papieren tastte ...' Discussie over 'dikke directeurs' en 'mooie secretaresses' blijken in zo'n verband heel leerzaam. Ook moest er een objectieve beschrijving van iemand in de klas geschreven worden:

'Hij heeft blond haar dat een beetje rechtop staat en krult. Hij heeft blauwe ogen en ziet er vaak ongeschoren uit. Hij is nogal klein en dik. Hij draagt nu een lichtgrijze trui en een donkergrijze broek en lichtbruine laarzen.'

Wel klein, maar dik was de hier beschreven leraar in geen geval. Ook objectief is een rekbaar begrip, zeker voor de achtsteklasser!